

Висновки. Трудове навчання характеризується такими ознаками: розширення програми, повернення до професіоналізації та водночас до більш поглибленої базової підготовки. Згідно із законом “Про освіту і підготовку до праці” (1973 р.) школам пропонувалось включити в навчальний процес кілька варіантів обов’язкової професійної освіти, серед яких: “Індустріальний проект” та “Короткий курс вивчення індустріалізації”.

Реформування освіти у 80 – 90 роках ХХ ст. передбачало зближення загальної та професійної освіти з метою підготовки молоді до подальшої трудової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джури́нский А. Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденция развития. / Джури́нский А. Н. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
2. Куді́н В. О. Освіта в інформаційному суспільстві. / Куді́н В. О. – К., 1998. – 151 с.
3. Локк Дж. Думки про виховання : хрестоматія з історії педагогіки. – Ч. II : Зарубіжна школа і педагогіка. – С. 193 – 206.
4. Павлова М. Б. Система підготовки молоді до трудової життя в загальноосвітніх школах Великої Британії / М. Б. Павлова // Нові дослідження в педагогічних науках. – М. : Педагогіка, 1991. – Вип. 2. – С. 23 – 26.
5. Пітт Д. Розробка навчальних стандартів – використання проектів в технологічному освіті Англії 1989 – 2000 рр. / Д. Пітт // Мир освіти – освіта в світі. – 2000. – № 2. – С. 75 – 82.
6. Саймон Б. Общество и образование / [ред. В. Я. Пилиповский]. – М. : Прогресс, 1989. – 159 с.
7. Салимова К. И. История трудового обучения в Англии. / Салимова К. И. – М. : Просвещение, 1967. – 267с.
8. Coutemporary. Education Policy / [ed. by J. Ahier and M. Flude]. – L. : Canberra : Croom Helm cop., 1983. – 286 p.
9. King E. The Yifted Child / E. King // The Yearbook of Education. – L. : Evans., 1962. – Pp. 195 – 196.

УДК 372.3 (477)(09)

С.А. Саяпіна

Словянський державний педагогічний університет

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА С. РУСОВОЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ

У статті розглянуто педагогічну спадщину фундатора українського дошкільця – Софії Русової; висвітлено оригінальну концепцію національного дошкільнього виховання, розробленого видатним педагогом; проаналізовано деякі її праці щодо теоретичних засад українського дошкільця, де визначено його мету, завдання, принципи, методи та організаційну структуру.

В статті розглянуто педагогічне насліддя учредителя української системи дошкільнього виховання – Софії Русової; розкрито оригінальну концепцію національного дошкільнього виховання, розроблена видатним педагогом;

проанализированы некоторые ее труды по теоретическим основам украинской системы дошкольного воспитания, где выделены ее цель, задачи, принципы, методы и организационная структура.

Pedagogical heritage of the founder of the Ukrainian pre-school education system' development – S. Rusova is considered in the article. The original concept of the national system of pre-school education worked out by the outstanding teacher and educator is revealed. Some of her works concerning the theoretical fundamentals of the Ukrainian educational system with its purposes, aims, principles, methods and organizational structure are analyzed.

Постановка проблеми. В умовах відродження України, усіх сфер життя суспільства завдання першочергової ваги – оновлення, реформування національної системи освіти, початковою ланкою якої є дошкільне виховання.

Українське дошкілля сьогодні повинно будуватися на засадах гуманізації і демократизації, створювати оптимальні умови дня природного входження дитини в культуру нації як складову загальнолюдської культури, формувати національну свідомість, духовність, готовність до навчальної і трудової діяльності, художньо-естетичні смаки, фізичну активність.

Питання дошкілля знайшли відображенні в Законі України “Про освіту”, Концепції дошкільного виховання, проекті Закону України “Про дошкільну освіту», які визначають мету, завдання, напрями та шляхи реформування дошкільних закладів відповідно до потреб суспільства.

Радикальні зміни, що відбуваються в нашій державі, спричинені ними гуманістичні й демократичні зрушення у світогляді, ідеології, науці та культурі зумовлюють необхідність вивчення та впровадження у навчально-виховний процес прогресивних ідей наших попередників, зокрема педагогів, психологів і методистів.

Сучасна система освіти невідривна від національних та світових здобутків на різних етапах історичного розвитку педагогічної думки. Вивчення досвіду минулого, виявлення і впровадження його прогресивних ідей сприяє вдосконаленню навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу. Сьогодні актуалізується звернення до життя та діяльності відомих українських педагогів минулого, які зробили певний внесок у розвиток вітчизняної педагогічної та освітньої практик.

Однією з непересічних особистостей в історії національної освіти є педагог, просвітник, громадський діяч, фундатор українського дошкілля Софія Русова. Її численні педагогічні праці, особиста участь у влаштуванні і діяльності дошкільних інституцій, підготовці кадрів для них ще на поч. ХХ ст. підтверджують міцний зв'язок педагога з українським дошкіллям, уболівання за

його долю, вагомий внесок у розвиток теорії та практики національного дошкільного виховання.

Аналіз актуальних досліджень. Над проблемою становлення і розвитку національної теорії дошкілля плідно працюють вітчизняні вчені у тісній співдружності з найкращими майстрами дошкільної справи. Вагомий внесок у розробку концептуальних засад українського дошкілля зробили Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, В. Кузь, С. Ладивір, Н. Лисенко, О. Проскура, М. Стельмахович та ін. Важливість діяльності С. Русової для розвитку вітчизняного дошкілля та педагогічної думки обґрунтувалися у працях сучасних дослідників: З. Борисової, Г. Груць, О. Губка, О. Джус, І. Комісар, Н. Маліновської, М. Мельничук, В. Сергеевої, С. Попиченко, О. Пшеврацької.

Мета статті – розкрити педагогічну і просвітницьку діяльність С. Русової на тлі розвитку національної теорії і практики виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Педагогічну спадщину С. Русової сьогодні розглядають за багатьма аспектами:

- С. Русова і просвітницький рух в Україні (Г. Груць);
- творча спадщина Софії Русової періоду еміграції (1922 – 1940 рр.) (О. Джус);
- використання лінгводидактичних ідей С. Русової в навчанні дошкільників (Н. Маліновська);
- організація суспільного дошкільного виховання у працях С. Русової (О. Пшеврацька);
- проблеми дошкільного виховання в педагогічній спадщині С. Русової (В. Сергеева);
- духовно-релігійне виховання дітей дошкільного віку у педагогічній спадщині С. Русової (А. Богуш, В. Сучок).

Діяльність С. Русової має багатогранний характер. На переломних етапах суспільного розвитку її праці безпідставно та необґрунтовано не використовувались у науковому обізі та практиці дошкільного виховання. Спростуванням цього є життєдіяльність її ідей у дошкільній практиці і наукових дослідженнях.

Видатний педагог залишила багату педагогічну спадщину:

- "Дитячий сад на національному ґрунті", (1910 р.);
- "Дещо з філософії виховання", (1918 р.);
- "Дошкільне виховання", (1918 р.);

- “В дитячому садку”, (1919 р.);
- “Теорія і практика дошкільного виховання”, (1924 р.);
- “Нові методи дошкільного виховання”, (1927 р.);
- “Мої спомини”, (1937 р.) та ін.

Фактично її праці “Дошкільне виховання”, “Теорія і практика дошкільного виховання”, “Нові методи дошкільного виховання” можна назвати першими українськими підручниками з дошкільної педагогіки і психології.

Вивчення педагогічних праць видатного освітнього діяча С. Русової з дошкільного виховання, виданих на поч. ХХ ст., привело нас до висновку, що в них висвітлюється оригінальна, гуманістична та єдина на той час в Україні концепція національного дошкілля. Вона ґрунтується на найновіших досягненнях тогочасної психолого-педагогічної науки, прогресивному досвіді дошкільного виховання у зарубіжних країнах, традиційних засадах народного виховання українців.

Сучасна дослідниця Т. Поніманська називає педагогіку С. Русової гуманістичною, характерною ознакою якої є толерантність і повага до світогляду кожного народу і кожної конкретної особистості [3].

Педагогічну спадщину видатного педагога у контексті розвитку українського дошкілля досить ретельно розглядає С. Пониченко. Вона визначає напрями її практичної діяльності у сфері дошкільного виховання у період кінця ХІХ – початку ХХ століття:

- “сприяння відкриттю дитячих садків та безпосередня участь у їх роботі (відкриття приватного дитячого садка у Києві в 1871 р., організація дитячих садків у різних містах України, де довелось побувати Софії Федорівні через сімейні обставини: Харкові, Одесі, Полтаві);
- вивчення та узагальнення досвіду роботи зарубіжних дитячих садків;
- розробка концепції національного дошкілля, публікування статей із дошкільного виховання в Україні під час співпраці в педагогічному журналі “Світло” (1910 - 1914 рр.);
- викладання курсу теорії дошкільного виховання в Київському фребелівському педагогічному інституті (1910 - 1916 рр.);
- виконання обов'язків заступника голови педагогічної комісії при Київському товаристві народних дитячих садків, з цією метою – реалізація завдань експериментального дослідження методики дошкільного виховання, організація лекцій та бесід для батьків, громадськості, огляд дитячої літератури,

журналів, бібліографічних видань та посібників” [4].

Аналіз психолого-педагогічної спадщини С. Русової засвідчує, що над концепцією українського дитячого садка вона працювала багато років. Ця концепція містить: мету виховання і завдання дитячого садка, зміст роботи.

Розкриваючи мету і завдання дошкільного виховання, педагог визначала, що дитячий сад – це установа цілком самостійна, яка має власну незалежну, високу цінність [10].

Вона розглядала дитячий садок як установу не лише педагогічну, але й соціально-національну. Його призначення ширше, ніж підготовка до школи і полягає у вихованні людини, свідомого громадянина своєї країни.

Своєрідність, новизна концепції дошкільного виховання С. Русової полягає в її глибокій національній сутності, орієнтуванні на традиційні народні засади, на національну психологію, світобачення, рідну мову, природу, культуру.

Уже в першій праці з проблем дошкілля – “Песталоцці-Фребелівський будинок у Берліні” [9] С. Русова виділяє такі головні принципи побудови освітньо-виховної роботи в дитячому садку:

- гуманізм;
- науковість;
- виховання на трудових традиціях рідного народу.

Автор узагальнює досвід дошкільних інституцій Берліна, ознайомлює читачів з режимом їх роботи, підходами педагогів до комплектації вікових груп, принципами організації навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Організації дошкільної справи в Україні присвячена стаття С. Русової “Дитячий Сад на національному ґрунті” [5]. У ній педагог обґрунтувала необхідність та доцільність створення дитячих садків в Україні, визначила їх головні завдання, розкрила шляхи та засоби виховання дошкільнят.

Один із найважливіших принципів виховання, який проголошує С. Русова у праці “Дитячий сад на національному ґрунті”, – це індивідуалізація навчання та виховання. Вона закликає педагогів “не краяти по шаблону, а придивлятися до кожної окремої організації душі” [5, 46].

Другий, не менш цінний і важливий, принцип, на якому зосереджує увагу автор, – це гуманні відносини між педагогом та вихованцем. Лише за умови глибокої любові до дітей, зважання на їх бажання, прагнення можливий виховний ефект, “садовниця й діти будуть взаємно вірити й поважати одне одного, і в цих

приємних відносинах виявиться перше зерно гуманізму” [7, с. 51].

Третій, надзвичайно важливий принцип – це націоналізація дошкільного виховання. Дитячий садок має бути весь проїнятий національним духом свого народу: “Дитячі сади дадуть велику користь тоді, коли вони по змозі будуть триматися національного ґрунту. Тоді вони дадуть пишно розквітчатися усім найкращим думкам і почуттям дитини, тоді дитячий сад закладе у своїх вихованцях перве зерно задля розвитку гуманно освіченої людини, що не рве своїх зв’язків з рідним народом, а виростає свідомим сином своєї нації” [5, 54].

С. Русова зазначає, що лише робота згідно із цими трьома принципами в єдності дасть позитивні результати.

Важливою для організації роботи сучасного дошкільного навчального закладу є праця С. Русової “Націоналізація дошкільного виховання”, де вона конкретно визначає навчально-виховну мету і низку завдань:

- розвиток мови дітей;
- розвиток відчуттів дітей (зміст і методика сенсорного виховання);
- ознайомлення дітей з природою (природа рідного краю; вирощування квітів; спостереження за свійськими тваринами; утримання тварин; збирання колекцій, гербаріїв квітів);
- формування трудових умінь, позитивних навичок, виховання доброзичливості та взаємодопомоги у стосунках дітей;
- формування математичних уявлень;
- розвиток естетичних нахилів дитини у процесі малювання, ліплення, будування;
- фізичний розвиток, виховання моральних якостей у рухливих іграх та під час виконання гімнастичних вправ;
- розвиток музичних вражень дитини;
- навчання грамоти [7, 8].

С. Русова, розвиваючи ідеї К.Д. Ушинського, ще на початку ХХ століття обґрунтувала засади національного дошкільного виховання, а її думки про те, що лише національне виховання є надзвичайно впливовою силою у формуванні національного характеру, національної психології людини, набули актуальності й сьогодні.

Вона вважала, що духовність, національна самосвідомість закладаються в людині з перших років життя. Тому у своїх працях значну увагу приділяла розкриттю значення національного характеру виховання.

Огляд доробку С. Русової дає підстави для висновку про те, що нею упродовж тривалих років створювалася власна система виховання. Уперше ця система дістала початок і повне наукове обґрунтування вперше у Київському Фребелівському Інституті, де С. Русова майже 10 років читала курс лекцій з дошкільного виховання і далі глибше у Кам'янець-Подільському українському університеті та в Українському Високому педагогічному інституті М. Драгоманова у Празі.

Педагогічний світогляд С. Русової, який відображений у низці монографій, книг, розвідок, статей, опублікованих, а також ще не опублікованих, складався під впливом напрямів у вітчизняній та західноєвропейській педагогіці і психології.

Кожен період життя і творчості С. Русової був напруженим, цілеспрямованим, багатограним і надзвичайно плідним. Разом з головними для періоду завданнями С. Русова ставила і розв'язувала багато інших, теж досить важливих завдань. У її діяльності не було спадів, це була нелегка, виважена дорога до створення національної системи виховання в контексті європейської і світової педагогічної думки.

Висновки. Найдосконаліша, оригінальна концепція національного дошкільного виховання розроблена С. Русовою – фундатором українського дошкілля. Концепція побудована з урахуванням найновіших досягнень психолого-педагогічної науки, світового прогресивного досвіду дошкільного виховання. Вона ґрунтується на традиційно-народних засадах виховання і характеризується такими ознаками, як гуманістична спрямованість; висока духовність; науковість; надання пріоритету дитині, розвитку її здібностей; орієнтування на національну психологію, світобачення, народні звичаї та обряди, широке ознайомлення з українським мистецтвом, літературою, музикою; проголошення рідної мови найважливішим засобом національного виховання; утвердження індивідуального підходу як одного з головних принципів освітньо-виховного процесу у дошкільному закладі тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підручник. / Артемова Л. В. – К. : Либідь, 2006. – С. 245 – 252.
2. Богуш А. Н. Уроки духовності дітям. / А.Н. Богуш, В.Є. Сучок – Одеса : Друк, 2007. – С. 16 – 20.
3. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : навч. посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. / Т. Поніманська – К. : Академвидав, 2006. – С. 94 – 96.
4. Попиченко С. С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. / С.С.

Попиченко – К., 1998. – 16 с.

5. Русова С. Ф. Дитячий сад на національному ґрунті / С.Ф. Русова // Світло. – 1910. – № 3. – С. 44 – 54.

6. Русова С. Ф. Дошкільне виховання / С.Ф. Русова // Русова С. Вибрані твори. – К. : Освіта, 1996. – С. 185 – 201.

7. Русова С. Ф. Націоналізація дошкільного виховання / С.Ф. Русова // Світло. – 1912. – № 4. – С. 15 – 26.

8. Русова С. Ф. Націоналізація дошкільного виховання / С.Ф. Русова // Світло. – 1913. – № 5. – С. 15 – 22.

9. Русова С. Ф. Песталоцці – Фреблівський будинок у Берліні / С.Ф. Русова // Світло. – 1910. – № 2. – С. 14 – 20.

10. Русова С. Ф. Про дитячі іграшки / С.Ф. Русова // Русова Софія. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. – Кн. 1. / [За ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. – К. : Либідь, 2006. – С. 158 – 167.

УДК 371.013.74 (420)

А.А. Сбруєва

Сумський державний
педагогічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ БРИТАНСЬКИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті здійснена характеристика основоположних підходів до визначення шляхів персоналізації навчання, що існують у сучасній зарубіжній теорії освіти; з'ясовано особливості застосування організаційно-педагогічного підходу до персоналізації навчання в контексті реформи середньої освіти у Великій Британії на початку ХХІ ст.

В статье характеризуются основополагающие подходы к определению путей персонализации учебного процесса, которые существуют в современной зарубежной теории образования; выяснены особенности применения организационно-педагогического подхода к персонализации обучения в контексте реформы среднего образования Великобритании в начале ХХІ в.

The fundamental approaches to the personalisation of learning which exist in the western modern theory of education are characterized. The features of application of the organizational-pedagogical approach to personalisation are found out in the context of UK secondary education reform at the beginning of the ХХІst century.

Постановка проблеми. Особливістю освітньої політики широкого кола розвинених країн у кінці ХХ ст. стало запровадження масштабних стандартно орієнтованих реформ систем середньої освіти. Ці реформи за умови запровадження стандартів світового рівня якості довели свою ефективність. Доказом їх успішності є результати кількох міжнародних моніторингових акцій (TIMSS, PISA, PIRLS), які підтвердили підвищення навчальних результатів учнів відповідних країн. Однак більш глибоке вивчення сутності змін, що набувають розвитку у шкільній практиці багатьох країн світу, доводить, що крім запровадження освітніх стандартів відбувається значно ширше коло